

УДК 339.133.017

DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.37-4>

ЄМНІСТЬ РИНКУ ПРОДУКЦІЇ РИБАЛЬСТВА ТА РИБНИЦТВА НА ЗАСАДАХ ВИЗНАЧЕННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ПРОПОЗИЦІЇ ТА ПОПИТУ

THE CAPACITY OF THE FISHERIES AND FISHERIES PRODUCTS MARKET ON THE BASIS OF DETERMINING THE RATIO OF SUPPLY AND DEMAND

Купінець Л.Є.

доктор економічних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу економіко-екологічного розвитку приморських регіонів,
ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень
Національної академії наук України»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9251-4014>

Шершун О.М.

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії,
молодший науковий співробітник
відділу економіко-екологічного розвитку приморських регіонів,
ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень
Національної академії наук України»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8595-269X>

Kupinets Larysa, Shershun Olha

State Organization "Institute of market and economic&ecological researches
of the National Academy of Sciences of Ukraine"

В роботі обґрунтовано методичні підходи для оцінки ємності національного та регіонального ринку продукції рибальства та рибництва (аквакультури). Досліджено структуру ринку риби та визначено дійові фактори впливу на його динаміку в секторах морського та прісноводного рибальства, морського та прісноводного рибництва (аквакультури), переробного сектору та експортно-імпоротної динаміки. На основі методу структурної характеристики розраховано складові ємності національного ринку риби та рибних продуктів. Обрано методичний підхід розрахунку на його базі ємності регіональних ринків з використанням індексу їх купівельної спроможності, функціонування яких обумовлено наявністю по всій території України інфраструктури для вирощування широкого асортименту товарної аквакультури. Проведено оцінку рівня залежності від імпорту. Надано пропозиції щодо розвитку рибництва та рибальства в країні.

Ключові слова: рибництво, рибальство, індустріальна аквакультура, ємність ринку, структура ринку риби та рибопродуктів, імпортозалежність.

Methodological approaches for assessing the capacity of the national and regional market for fishing and fish farming (aquaculture) products are substantiated in the work. The structure of the fish market was studied and the active factors affecting its dynamics in the sectors of sea and freshwater fishing, sea and freshwater fishing (aquaculture), the processing sector and export-import dynamics were determined. Based on the method of structural characteristics, the component capacities of the national market of fish and fish products were calculated. A methodical approach was chosen for calculation based on the real and potential capacity of regional markets using the index of their purchasing power, the functioning of which is determined by the availability of infrastructure throughout the territory of Ukraine for the cultivation of a wide range of commercial aquaculture. This allows you to adjust the volume of product sales, assess the level of consumption of fishery products, build a marketing strategy, import substitution for manufacturers and importers, adjust the assortment, choose a price policy, determine the market share of any manufacturer and its competitive position. The dynamics of the catch of aquatic bioresources in the Ukrainian Black Sea region by fishing areas and regions are shown. The supply of commercial aquaculture and import-export trends in the fishing industry were evaluated. An assessment of the level of dependence on imports was carried out

using data from European, state, industry and customs statistics, which made it possible to identify certain gaps in the statistical representation of the development of the industry. The option of reducing import dependence due to the development of the country's aquaculture activities is substantiated. The characteristics of the fishing industry of Ukraine according to the most imported types of fish products are given. Measures to intensify fishing activities to meet the needs of the population with fish and fish products and the development of an import substitution program are proposed, since the quality of products entering the national market does not meet the standards of safe consumption.

Keywords: fish farming, fishing, industrial aquaculture, market capacity, market structure of fish and fish products, import dependence.

Постановка проблеми. Розвиток ринку, як спосіб взаємодії виробників і споживачів, супроводжується розрахунками низки специфічних показників, що дозволяють з'ясувати здатність конкретного сегменту ринку споживати ту чи іншу продукцію. Визначення таких показників є основою планування та прогнозування, подальшої маркетингової стратегії розвитку ринку, управлінських рішень та напрямків інвестування галузі в будь-якому регіоні. Визначення ємності ринку риби та рибних продуктів передбачає вибір масштабу розрахунку, врахування цільової групи споживачів даної продукції, норм та реалій її споживання, фактичного (поточного) попиту (споживання) та його динаміки; купівельної спроможності населення; часового періоду аналізу, факторів впливу на розвиток ринку та його сегментів. Наявність в регіонах України інфраструктури для вирощування всього асортименту товарної аквакультури обумовлює необхідність визначення ємності цих ринків, уникаючи складних аналітичних досліджень, а пропонуючи гнучкий, найбільш пристосований спосіб регулярного відстежування динаміки ринку в умовах обмеження даних офіційної статистики та маркетингового аналізу для швидкого реагування на зміни, обумовлені дією мінливих факторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформаційна база даної роботи побудована на використанні публікацій методичного характеру в частині визначення динаміки ринків та його сегментів, які використані для вторинного дослідження ринку риби та рибопродуктів на основі доступних спостережень офіційної статистики. Даній проблематиці присвячені роботи Лотиш О.Я. [1], Мішеніної Г.А. [2], Матвєєвої Ю.Т. [3], Белової Т.Г. [4], Кременя В.М. [5] та багатьох інших.

Постановка завдання. Метою роботи є визначення ємності національного та регіонального ринків продукції рибальства та рибництва (аквакультури) в умовах існуючого поля статистичних спостережень.

Виклад основного матеріалу. Існують багато підходів і методів розрахунку ємності ринку, розміру (обсягу) ринку, розміру ємності ринку. Наведені індикатори в теорії розглядаються як синоніми. В практиці застосовують низку методів для визначення ємності ринку на рівні країни, регіону, компанії. Але існуючі методи не дають абсолютно точного результату

і носять приблизний характер. Єдиного підходу до розрахунку розміру ринку не існує [1–5].

Перелічені методи розрахунку можна використовувати разом або незалежно з метою отримання максимально точних результатів. Методику розрахунку в такому випадку обирають, враховуючи специфіку товару та конкретну ринкову ситуацію. Види діяльності у сфері морського і прісноводного рибальства та збирання аквакультур класифікують відповідно у рибальстві (група 03.1) та рибництві (аквакультурі) (група 03.2) [6].

Структуру ринку риби та рибних продуктів – доволі складна системи господарських відносин. Критерій, за яким розглянуто його структуру стосується безпосередньо риби і продуктів її переробки та є основою дослідження виробництва і споживання, пропозиції та попиту товарів. Ринок через свої механізми впливає на виробництво, змінює його структуру, відновлює рівновагу пропозиції та платоспроможного попиту. Суб'єктами рибного ринку є все населення, а складовою – регіональні ринки. Їх функціонування обумовлено наявністю по всій території України інфраструктури для вирощування всього асортименту товарної аквакультури. Для загальної оцінки ринку риби потрібно визначити всі складові пропозиції.

Найбільш очевидними причинами динаміки ринку риби та рибної продукції є перерозподіл часток вилову в природних умовах та умовах штучного вирощування, а також динаміка експортно-імпортних операцій. Все це обумовлює дію низки факторів впливу як на функціонування ринку в цілому, так і на функціонування його окремих сегментів (табл. 1).

До 2000 року структура вилову риби розподілялась наступним чином: 82% – в морських економічних зонах інших країн; 10% – у внутрішніх водних об'єктах; 7% – в морській економічній зоні України; 1% – у відкритому морі. З 2017 року почалось падіння видобутку морської риби [7; 8]. Скорочення океанічного вилову стало дуже чутливим для України, адже призвело до скорочення вилову з майже 400 тис. т до 225 тис. т, а в 2020 р. вилов скоротився до 76 тис. т. Але, враховуючи тенізацію ринку, вилов вважають, орієнтуючись на можливі обсяги, набагато більшим. За даними Асоціації рибалок України розмір тіньової добічі оцінюється в діапазоні 50% для промислового вилову (близько 32 тис. т)

Таблиця 1

Фактори впливу на розвиток ринку риби та рибопродуктів

Морське та прісноводне рибальство	Морське рибництво (аквакультура)	Прісноводне рибництво (аквакультура)	Переробний сектор	Імпорт-експорт
Зміна динаміки часток видобутку морської та прісноводної риби на користь прісноводної. Збереження запасів водних біоресурсів	Відсутність місць, сприятливих для розвитку марикультури. Особливості вирощування риби	Недостатнє використання потенціалу внутрішніх водойм. Особливості вирощування риби. Відсутність кліматичних умов, необхідних для вирощування	Зростання рівня споживання готових рибопродуктів, що пройшли промислової переробки як світовий тренд	Вартість національної валюти щодо долара.
Кліматичні зміни і як слідство зміна умов існування екосистем водних об'єктів			Брак виробничих потужностей	Реальні доходи населення
Глобалізаційні процеси			Висока вартість готової продукції	Відповідність стандартам
Сезонність попиту: у літні місяці імпорту та споживання знижуються більш ніж 2 рази щодо осінньо-зимового періоду			Розвиток харчових технологій	Орієнтація імпортерів на власне розуміння тенденцій розвитку ринку
Релігійні свята			Зростання ринку технологічного обладнання	Імпорт більш дешевої риби та продукції її переробки
Недостатнє інфраструктурне забезпечення			Розвиток кредитування українських імпортерів	Зміна величини збору на імпорту продукту
Харчові вподобання населення та рівень реальних доходів населення			Фінансування будівництва рибних ферм і переробних заводів	Залежність структури імпорту від структури споживання
Високий рівень фізичного та морального зносу рибпромислового флоту. Відсутність коштів для модернізації флоту та придбання нових суден	Слабка підтримки бізнесу з боку держави та інституціональні пастки.		Недостатня популяризація риби як продукту харчування	Експорт переробленої риби компаніями-імпортерами
Відсутність інвестицій та низька інвестиційна привабливість				
Анексія Криму				

Джерело: авторська розробка

і 60% (12 тис. т) для аквакультури. Окрім незаконно виловленої риби ринок наповнює риба, завезена в країну за «нелегальними» схемами, якість якої сумнівна. За різними оцінками, це може бути 80-120 тис. тон, які також потрапляють на ринок. Морське рибальство в Азовському та Чорному морях в таких умовах залишається важливим джерелом постачання риби на український ринок. Для українського рибальства відкритими залишаються: експедиційний промисел в зоні відповідальності Комісії за збереження морських живих ресурсів Антарктики (CCAMLR); в зоні відповідальності Організації з рибальства у Північно-Західній Атлантиці (NAFO); Азовське море; Чорне море (його північно-західна частина); Причорноморські лимани; ріки Дунай,

Дністер, Дніпро та водосховища; Дніпровсько-Бузька естуарна система.

Визначення ємності ринку і прогноз її зміни виступає основою ефективного розвитку сфери рибальства і рибництва. Наявність таких розрахунків дозволяє скорегувати обсяги продажу товару, оцінити рівень споживання продукції рибної галузі, побудувати стратегію маркетингу, імпортозаміщення для виробників та імпортерів, скорегувати асортимент, обрати цінову політику, визначити ринкову частку будь-якого виробника та його конкурентну позицію.

В основу розрахунку ємності ринку риби та рибних продуктів покладено результати проведеного аналізу динаміки вилову риби та інших водних ресурсів, які побудовані на даних державної

статистики, Держрибагентства України, матеріалів економічних видань та аналітичних звітів.

Точність розрахунку і визначення його складових залежить від ступеня достовірності даних статистичного спостереження. Відомо, що збільшення точності розрахунків потребує додаткових коштів на відміну від результату, який має похибку виміру. Але відомо й інше, якщо використовувати при розрахунках один той самий алгоритм, коректність динаміки ємності ринку можна вважати цілком прийнятною.

Ємність ринку змінюється в залежності від сукупного попиту споживачів та рівня цін на продукцію, тобто зростає при збільшенні сукупного попиту та зменшується при рості цінового фактору.

Розрахунок ємності ринку представлено в таблиці 2.

За даними розрахунків, реальна ємність ринку коливається на рівні 451-496 тис. т риби та продуктів її переробки на рік. Враховуючи тенізацію цього сегменту продовольчого ринку, можна припустити, що реальний обсяг українського споживчого кошика сягає 600-650 тис. т, а споживання більше розрахункового значення на 30-35%. Враховуючи споживацькі вподобання, існує категорія населення, яка споживає риби та рибопродуктів на рівні фізіологічних рекомендацій і вище. Але в цьому разі потенційна ємність ринку складає 850 тис. т. В основу розрахунку покладено загальне споживання риби та рибної продукції і чисельність населення.

Розрахунки показали, що внутрішній ринок української риби та рибної продукції існує переважно за рахунок імпорту. Доля аквакультури не перевищує 3%. Враховуючи, що питома вага промислу у загальному споживанні падає, значимість аквакультури буде зростати, але потрібні реальні кроки, які створять умови для інвестування цього бізнесу.

Рівень споживання риби та продуктів її переробки виступає показником продовольчого забезпечення населення, який потрібно підтримувати на рівні фізіологічного доцільного споживання. Загальне споживання того чи іншого продукту визначається шляхом розроблення балансу попиту і пропозиції, в основу якого покладено дані відомчих статистичних спостережень ресурсної складової риби і рибної продукції та використання її за можливими напрямками.

За класичною схемою складання продовольчого балансу попит дорівнює пропозиції. При цьому пропозиція враховує показник власного виробництва, імпортні закупки та зміну запасів продукції. Попит формують обсяг споживання продукції та розмір експорту. Кожна із складових має свій порядок розрахунку.

В основу алгоритму формування балансу риби та рибних продуктів покладено методологію Продовольчої сільськогосподарської організації ООН (ФАО) (табл. 3). Точність розрахунку і визначення його складових залежить від ступеня достовірності даних статистичного спостереження.

Таблиця 2

Динаміка показників функціонування ринку риби та рибної продукції

Показники	2018	2019	2020	2021
1. Обсяг промислової добучі водних біоресурсів (т), в т.ч.:	86223	92682	76508	69873
– у внутрішніх водах України	46820	22929	23291	22663
– інші регіони промислу	25826	57078	41284	36109
– аквакультура	13577	12675	11933	11101
Імпорт (т)	375399	394029	399037	431938
Експорт (т)	10514	11542	12150	12679
Ємність ринку (реальна) (тис. т)	451111≈451	475169≈475	495767≈496	456760≈457
Ємність ринку (потенційна) (виходячи з максимально можливого рівня їх споживання) (тис. т)	848	843	838	832
Чисельність населення (тис. на 01.01.)*	42 386	42 153	41 902	41 588
Споживання на душу населення (кг) (за даними статистики)	10,6	11,3	11,8	11,0
Споживання на душу населення (кг) (з врахуванням ННН-рибальства та сірого імпорту) ≈ 150 тис. т щорічно	14,2	14,8	15,4	14,6
Питома вага (%):				
– імпорту у загальному споживанні	83,0	82,9	87,1	87,3
– аквакультури у загальному споживанні	3,0	2,7	2,4	2,4
– промислу у загальному споживанні	16,1	16,8	13,0	8,0

Джерело: авторський розрахунок

Примітка: * чисельність населення визначена з використанням [16]

Таблиця 3

Баланс риби та рибних продуктів (тис. т)

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Виробництво	89	88	93	86	93	77	70
Зміна запасів*	-3	-2	-8	8	0	5	-2
Імпорт	230	300	400	375	394	399	432
Усього ресурсів	322	390	501	453	487	504	471
Експорт	10	10	13	11	12	12	13
Втрати *	2	3	5	6	7	5	5
Фонд споживання	310	377	483	436	468	486	454
На одну особу, кг	7,2	8,8	11,3	10,3	11,1	11,6	10,9

Джерело: розраховано з використанням даних [17]

Примітка: * розрахунок зроблено на базі власних досліджень, окрім даних, помічених зірочкою
Враховано наступну чисельність населення за вказаний період відповідно 2015 р. – 42 929 тис.; 2016 р. – 42 761 тис.; 2017 р. – 42 585 тис.; 2018 р. – 42 386 тис.; 2019 р. – 42 153 тис.; 2020 р. – 41 902 тис.; 2021 р. – 41 588 тис.

Врахування зміни запасів та втрат майже не змінили тенденцій динаміки фонду споживання та середньорічного споживання риби та продуктів її переробки.

Ємність регіонального ринку (Єрр) розрахуємо з врахуванням індексу купівельної спроможності регіонального ринку (Ікс=1 / Іспц) (табл. 4).

Індекс інфляції, або індекс споживчих цін – показник, що характеризує зміни загальної рівня цін на товари та послуги, які купує населення для невиробничого споживання. Індекс споживчих цін є єдиним для всіх регіонів України показником динаміки сукупної ціни одного набору товарів та послуг у різні періоди. І є. Кожний товар – представник отримує, який використовується для розрахунку індексу цін за групами товарів. Кожен такий товар має свій ваговий коефіцієнт і в залежності від його величини та рівня зміни цін, впливає на індекс в різній мірі. Так, риба та рибні продукти має ваговий коефіцієнт 0,02896, який розраховується шляхом прямого віднесення витрат домогосподарств до відповідних товарів – представників. Розрахунки цього показника є достатньо надійними, оскільки Іспц, як показник реального сектору економіки України, входить до формату стандарту поширення даних МВФ, до якого Україна приєднана, що свідчить про використання надійних статистичних методів при його розрахунку, що відповідають вимогам ЄС [18].

Розрахунки в таблиці 4 виконані наступним чином. Скориставшись алгоритмом розрахунку ємності регіонального ринку (Єрр) розрахуємо ємність ринку риби та рибної продукції областей Українського Причорномор'я, а також сумарне значення по роках періоду, що досліджується. В основу розрахунку покладемо відповідні значення індексу споживчих цін (в розрізі областей Українського Причорномор'я). Аналогічні розрахунки проведемо з використанням базового індексу споживчих цін та індексу споживчих цін за категорією «Риба та продукти з риби». Означені

індекси однакові для областей Українського Причорномор'я. Таким чином визначено реальну та потенційну ємність регіональних ринків. Визначимо наскільки реальним є такий розрахунок. Це можливо, обравши інший шлях розрахунку, а саме через обсяги споживання. Враховуючи споживачькі вподобання, ми отримаємо значення ємності ринку, які за розрахунками повинні знаходитися в отриманому розрахунковому діапазоні за алгоритмом, наведеним вище.

Основні вхідні дані зводяться до наступного. Не все населення споживає рибу. Основні причини такого ставлення населення до цього продукту наступні: висока ціна, алергічні реакції, складність приготування, небажання готувати, наявність токсинів, зокрема важких металів навіть в океанічній рибі. За даними маркетингових досліджень рибу та рибні продукти споживають не більше 50% населення. Третина з цього числа споживає рибу не частіше одного разу на тиждень. Решта 2-3 рази на тиждень. Тому логічно поділити цю групу у співвідношенні 50:50. Фізіологічною нормою споживання вважається 100 г рибного філе без шкіри, кісток та додаткових інгредієнтів. В основу розрахунку покладено середню чисельність наявного населення областей Українського Причорномор'я (табл. 4). Для зручності розрахунків, динаміка попиту вважалася рівномірною, хоча відомо, що попит на рибу має певну сезонність, зростає, починаючи з жовтня до кінця грудня, тримається до початку квітня та спадає ближче до літніх місяців.

Отримані результати розрахунку свідчать, що розрахована таким чином ємність регіонального ринку риби та рибних продуктів знаходиться в чисельному діапазоні, визначеному через індекс купівельної спроможності.

Узагальнюючим індикатором спожитої і використаної в країні промислової продукції є показник загального споживання, який визначається як сума обсягів випуску та імпорту за мінусом обсягу експорту цієї продукції. Для визначення рівня імпортозалежності економіки у сучасній

Розрахунок ємності регіонального ринку риби та рибної продукції

Показники	2018	2019	2020	2021
Ємність ринку (реальна) (тис. т)	451	475	496	457
Ємність ринку (потенційна) (тис. т)	848	843	838	832
Індекс споживчих цін				
<i>Миколаївська</i>	110,2	107,9	102,6	101,1
<i>Одеська</i>	111,0	107,5	102,0	101,3
<i>Херсонська</i>	110,4	107,7	103,3	100,5
Базовий індекс споживчих цін	108,7	103,9	104,5	107,9
Індекс споживчих цін за категорією «Риба та продукти з риби» (до попереднього року) приймається для всіх областей Українського Причорномор'я	105,6	108,4	102,4	109,3
Ємність регіонального ринку риби та рибної продукції відповідно до методики розрахунку (реальна/ потенційна) за Іспц (тис. т)				
<i>Миколаївська</i>	4,09-7,70	4,18-7,81	4,83-8,17	4,52-8,23
<i>Одеська</i>	4,06-7,64	4,42-7,84	4,86-8,22	4,51-8,21
<i>Херсонська</i>	4,09-7,88	4,41-7,83	4,80-8,11	4,55-8,28
Разом по Українському Причорномор'ю	12,2-23,2	13,0-23,5	14,5-24,5	13,6-24,7
Ємність регіонального ринку риби та рибної продукції відповідно до методики розрахунку (реальна/ потенційна) за Іспц баз. (тис. т)	4,2-7,8	4,6-8,11	4,7-8,02	4,2-7,7
Разом по Українському Причорномор'ю	12,6-23,4	13,7-24,3	14,2-24,1	12,7-23,1
Ємність регіонального ринку риби та рибної продукції відповідно до методики розрахунку (реальна/ потенційна) за Іспц за категорією «Риба та продукти з риби» (тис. т)	4,3-8,0	4,4-7,8	4,8-8,2	4,2-7,6
Разом по Українському Причорномор'ю	12,8-24,0	13,2-23,3	14,4-24,6	12,5-22,8
Середня чисельність наявного населення Українського Причорномор'я, в т.ч.	4571,4	4549,0	4525,0	4493,2
<i>Миколаївська</i>	1141,3	1131,1	1119,9	1108,4
<i>Одеська</i>	2383,1	2380,3	2377,2	2368,1
<i>Херсонська</i>	1047,0	1037,6	1027,9	1016,7
Чисельність населення, що споживає рибу (50%)	3 4535 тис. рибу споживає 2267 тис.			
Чисельність населення, що споживає рибу раз на тиждень (1 порція = 100 г рибного філе) 30-35%	755 тис.			
Річне споживання риби однією особою	0,1 кг x 52 тижня = 5,2 кг			
Чисельність населення, що споживає рибу 2-3 рази на тиждень (2 порції = 200 г рибного філе) у співвідношенні 50:50	1512 тис., з яких 756 тис. споживає 3 порції на тиждень, решта – 2 порції			
Річне споживання риби однією особою, що споживає 2 та 3 порції на тиждень	0,2 кг x 52 тижня = 10,4 кг 0,3 кг x 52 тижня = 15,6 кг			
Загальне споживання (ємність регіонального ринку риби та рибної продукції) (тис. т)	755 тис. x 5,2 кг + 756 тис. x 10,4 кг + 756 тис. x 15,6 кг = 3,9 тис. т + 7,9 тис. т + 11,7 тис. т = 23,5 тис. т			

Джерело: розраховано з використанням [19–21]

літературі пропонується використовувати показник частки імпорту у загальному споживанні, який розраховується за формулою [22].

$$C = \frac{I}{B+I-E},$$

де C – частка імпорту у загальному споживанні; B – випуск товарів і послуг; I – імпорт товарів і послуг; E – експорт товарів і послуг.

Чим вище значення цього показника, тим вища імпортозалежність країни, а отже, вищі ризики для її економічної безпеки. При показнику близькому чи вищому за одиницю країна є повністю імпортозалежною. Рівень імпортозалежності можливо розрахувати для будь якого сегменту ринку, у тому числі для сегменту споживання продукції рибної промисловості.

Джерелом інформації для проведення такого розрахунку є офіційні дані Державної служби статистики України, а саме дані зовнішньої торгівлі окремими видами товарів за країнами світу (живі тварини; продукти тваринного походження; готові харчові продукти). За показник випуску товарів і послуг приймається показник добування водних біоресурсів, адже основним показником, який

характеризує рибне господарство, є показник виловленої риби.

Вихідні дані для розрахунку імпортозалежності для сегменту споживання продукції рибної промисловості у 2021 і 2020 роках представлено у табл. 5. Як результат, Україна більш ніж на 80% у частині споживання риби та рибної продукції є імпортозалежною державою та потребує нарощування власного виробництва рибної продукції з метою гарантування продовольчої безпеки держави.

Одним із можливих варіантів зменшення імпортозалежності для сегменту споживання продукції рибної промисловості є розвиток аквакультурної діяльності країни.

У таблиці 6 представлені найбільш імпортовані види продукції рибного господарства, які формують високу імпортозалежність України.

У таблиці 7 наведена характеристика рибної промисловості України за найбільш імпортованими видами рибної продукції.

Як результат, близько 50% імпорту припадає на рибну продукцію, що не підлягає штучному вирощенню і, при цьому, Україна не має доступу до місць природного вилову даних видів, тобто досягнути значного зменшення імпортозалежності

Таблиця 5

Вихідні дані для розрахунку та результати розрахунку імпортозалежності для сегменту споживання продукції рибної промисловості в Україні у 2021 і 2020 рр.

Показники	2021	2020
Обсяг добутих водних біоресурсів, т	69872,9	76508,1
Обсяг експорту продукції рибної промисловості, т	12678,5	12149,5
Обсяг імпорту продукції рибної промисловості, т	431937,8	399037,2
Результати розрахунку частки імпорту у загальному споживанні продукції рибної промисловості	0,88	0,86

Джерело: сформовано за даними [23; 24]

Таблиця 6

Обсяг найбільш імпортованих видів продукції рибної промисловості у 2021 і 2020 роках, (т)

Найменування	2021		2020	
	Обсяг імпорту, т	% від загального обсягу	Обсяг імпорту, т	% від загального обсягу
Загальний обсяг імпорту продукції рибної промисловості	431938	100,00	399037	100,00
Обсяг найбільш імпортованих видів продукції рибної промисловості	265871	61,67	256739	64,34
Лосось атлантичний і лосось дунайський (свіжа або охолоджена)	24178	5,60	15463	3,88
Лосось атлантичний і лосось дунайський (морожена)	17042	3,95	12666	3,17
Форель (свіжа або охолоджена)	7207	1,67	10900	2,73
Оселедці (морожена)	77271	17,89	86066	21,57
Сардини, сардинела, кілька або шпроти (морожена)	16825	3,90	19891	4,98
Скумбрія (морожена)	63581	14,72	51588	12,93
Мерлуза і морський минь (морожена)	59766	13,84	60165	15,08

Джерело: сформовано за даними [23]

**Характеристика рибної промисловості України
за найбільш імпортованими видами рибної продукції**

Найменування	Рибальство України	Аквакультура України
Лосось дунайський	Виллов на території країни повністю заборонений, присутній процес її відтворення	-
Лосось атлантичний	Не має доступу	-
Форель (струмкова форель, райдужна форель, лосось Кларка, золота форель, форель Гіл, форель апачі, мексиканська золота форель)	Розповсюджена струмкова форель, має місце процес її відтворення	Вирощується в аквакультурі
Оселедці (атлантичний оселедець, тихоокеанський оселедець)	Не має доступу	Не підлягає штучному вирощенню
Сардини (сардина європейська), сардинела, кілька або шпроти (шпрот європейський)	Не має доступу	Не підлягає штучному вирощенню
Скумбрія (австралійська скумбрія, японська скумбрія, атлантична скумбрія)	Не має доступу	Не підлягає штучному вирощенню
Мерлуза і морський минь	Не має доступу	Не підлягає штучному вирощенню

Джерело: сформовано за даними [23; 25; 26]

для сегменту споживання продукції рибної промисловості шляхом розвитку аквакультури країни неможливо. Між тим, доведено, що в річному обсязі споживання рибопродуктів 75% повинно припадати на морську та океанічну рибу.

Висновки. Україні потрібна програма імпортозаміщення, оскільки якість продукції, що потрапляє на національний ринок не відповідає стандартам безпечного споживання. Потрібно:

– визначити види риби та інших водних організмів, на які сформувався попит, але немає бази для їх товарного виробництва (аборигенні види риб);

– визначити видову структуру водних організмів, які мають базу та потенціал випрошування в умовах аквакультури та запровадити систему інвестування в цю сферу (короп, товстолобик, білий амур, карась, щука, європейський сом, стерлядь, осетр, севрюга, білуга, бестер, веслонос);

– запровадити систему підтвердження легального ввозу та вилову риби у внутрішніх водоймах, систему моніторингу за додержанням легальності та механізми покарання за торгівлю рибою невизначеного походження та якості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лотиш О. Я. Стратегічний аналіз галузі. *Економічна думка*. 2019. 248 с.
2. Матвієць О. В. Визначення місткості ринку та його сегментів. URL: https://msn.khnu.km.ua/pluginfile.php/568834/mod_resource/content/1/Практичні%20завдання%20тема%205.pdf (дата звернення: 18.12.2022).
3. Мішеніна Г. А., Матвєєва Ю. Т. Дослідження ринку. Суми : Сумський державний університет, 2015. 185 с.
4. Бєлова Т. Г. Маркетингові дослідження. Київ : НУХТ, 2010. 131 с.
5. Кремень В. М., Кремень О. І. Фінансова статистика. Київ : «Центр учбової літератури», 2014. 368 с.
6. Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД-2010, КВЕД-2012, КВЕД-2013, КВЕД-2014, КВЕД-2020, КВЕД-2021). URL: <https://evrovektor.com/kved/2010/147/Ribnictvo-akvakultura> (дата звернення: 18.12.2022).
7. Огляд рибного ринку України за 2017 рік. Асоціація «Українських імпортерів риби та морепродуктів». URL: <https://uifsa.ua/news/news-of-ukraine/review-of-the-fish-market-of-ukraine-for-2017> (дата звернення: 18.12.2022).
8. Добування водних біоресурсів. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/rg/rg_u/arh_dvbr_reg_u.html (дата звернення: 18.12.2022).
9. Підприємців запрошують до промислового вилову риби в Атлантичному океані у 2022 році. *Agro Times.ua*. URL: <https://agrotimes.ua/tvarinnitstvo/pidpryemcziv-zaprosuyut-do-promyslovogo-vylovu-ryby-v-atlantychnomu-okeani-u-2022-roczil/> (дата звернення: 18.12.2022).
10. Ємельянов В. О., Кулага Т. Б. Історія та перспективи досліджень причорноморських лиманів. *Геологія і корисні копалини Світового океану*. 2020. № 16(3). С. 64–75. DOI: <https://doi.org/10.15407/gpimo2020.03.064> (дата звернення: 18.12.2022).
11. Бушуєв С. Г., Снегірьов С. М. Організація рибальства у Нижньому Дністрі і Дністровському лимані (аналітичний огляд). *Морський екологічний журнал*. 2020. № 1. С. 53–63.
12. Кутіщев П. С., Коржов Є. І., Гончарова О. В., Козлов Л. В. Екологічна оцінка якості води Дніпровсько-Бузької естуарної екосистеми за гідрохімічними показниками. *Таврійський науковий вісник*. 2021. № 120. С. 323–335. URL: http://www.tnv-agro.ksauniv.ks.ua/archives/120_2021/43.pdf (дата звернення: 18.12.2022).

13. Коржов Є. І., Кутіщев П. С., Гончарова О. В., Дяченко В. В. Оцінка можливих негативних екологічних наслідків скорочення об'ємів надходження прісних вод до Дніпровсько-Бузького лиману. *Водні екосистеми та збереження їх біорізноманіття : збірн. наук. праць*. Житомир : ПНУ, 2020. С. 13–15.
14. Екологічні проблеми північно-західного Причорномор'я : бібліогр. покажч. літ. за 2012–2014 роки / М-во культури України, ОННБ ім. М. Горького. Одеса, 2015. 214 с.
15. Фесун Т. П. Рибне господарство: традиції та інновації. Вітчизняний та світовий досвід : наук.-допом. бібліогр. покажч.; Нац. ун-т харч. технол., Наук.-техн. б-ка. Київ, 2021. 221 с.
16. Населення України. МінфінМедіа. URL: <https://index.minfin.com.ua/reference/people/2021/> (дата звернення: 18.12.2022).
17. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. Київ, 2022. 58 с.
18. Індекс інфляції в Україні 2022. *МінфінМедіа*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation> (дата звернення: 18.12.2022).
19. Індекс споживчих цін: сприйняття та реальність : посібник / Державний комітет статистики України. За редакцією Ю. М. Остапчука. 2006. 56 с.
20. Статистичний збірник «Індекси споживчих цін» за 2020 р. ДССУ. 2021. С. 37. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/f (дата звернення: 18.12.2022).
21. Головне управління статистики в Одеській області. URL: www.od.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 18.12.2022).
22. Іщук С. О., Созанський Л. Й. Оцінка імпортозалежності економіки України (за сегментами споживання продукції переробної промисловості) : науково-аналітична доповідь ; НАН України, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього Національної академії наук України». Львів, 2018. 42 с.
23. Зовнішня торгівля окремими видами товарів за країнами світу. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 18.12.2022).
24. Добування водних біоресурсів. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 18.12.2022).
25. Публічний звіт голови Державного агентства меліорації та рибного господарства України Артема Ріпенка за 2021 рік. Державне агентство меліорації та рибного господарства України, 2022. 18 с.
26. Aquaculture production. *OECD.Stat*. URL: https://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=FISH_FSE# (дата звернення: 18.12.2022).

REFERENCES:

1. Lotysh O. Ia. (2019) Stratehichnyi analiz haluzi [Strategic analysis of the industry]. *Ekonomichna dumka*, 248 p.
2. Matviiets O. V. (2012) Vyznachennia mistkosti rynku ta yoho sehmentiv [Determination of market capacity and its segments]. Available at: https://msn.khnu.km.ua/pluginfile.php/568834/mod_resource/content/1/Praktychni%20zavdannia%20tema%205.pdf (accessed December 18, 2022).
3. Mishenina H. A., Matvieieva Yu. T. (2015) Doslidzhennia rynku [Market research]. Sumy: Sumskyi derzhavnyi universytet, 185 p.
4. Bielova T. H. (2010) Marketynhovi doslidzhennia [Marketing researches]. Kyiv: NUKhT, 131 p.
5. Kremen V. M., Kremen O. I. (2014). Finansova statystyka [Financial statistics]. Kyiv: "Tsentri uchbovoi literatury". 368 p.
6. Klasyfikatsiia vydiv ekonomichnoi diialnosti [Classification of types of economic activity] (KVED-2010, KVED-2012, KVED-2013, KVED-2014, KVED-2020, KVED-2021). Available at: <https://evrovektor.com/kved/2010/147/Ribnictvo-akvakultura> (accessed December 18, 2022).
7. Asotsiatsiia "Ukrainskykh importeriv ryby ta moreproduktiv". Ohliad rybnoho rynku Ukrainy za 2017 rik [Overview of the fish market of Ukraine for 2017]. Available at: <https://uifsa.ua/news/news-of-ukraine/review-of-the-fish-market-of-ukraine-for-2017> (accessed December 18, 2022).
8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Dobuvannia vodnykh bioresursiv [Extraction of aquatic biological resources]. Available at: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/rg/rg_u/arh_dvbr_reg_u.html (accessed December 18, 2022).
9. AgroTimep.ua. Pidpriansiv zaprosuiut do promyslovoho vylovu ryby v Atlantychnomu okeani u 2022 rotsi [Entrepreneurs are invited to industrial fishing in the Atlantic Ocean in 2022]. Available at: <https://agrotimep.ua/tvarinnytstvo/pidpriansiv-zaprosuiut-do-promyslovoho-vylovu-ryby-v-atlantychnomu-okeani-u-2022-rotsi/> (accessed December 18, 2022).
10. Yemelianov V. O., Kulaha T. B. (2020) Istoriia ta perspektyvy doslidzhen prychnomorskykh lymaniv [History and prospects of research of Black Sea estuaries]. *Heolohiia i korysni kopalyny Svitovoho okeanu*, no. 16(3), pp. 64–75. DOI: <https://doi.org/10.15407/gpimo2020.03.064> (accessed December 18, 2022).
11. Bushuiev P. H., Snehirov P. M. (2020) Orhanizatsiia rybalstva u Nyzhnomu Dnistri i Dnistrovskomu lymani (analytychnyi ohliad) [Organization of fishing in Nizhny Dniester and the Dniester estuary (analytical review)]. *Morskyi ekolohichnyi zhurnal*, no. 1, pp. 53–63.
12. Kutishchev P. P., Korzhov Ye. I., Honcharova O. V., Kozlov L. V. (2021) Ekolohichna otsinka yakosti vody Dniprovsko-Buzkoi estuarnoi ekosystemy za hidrokhimichnyu pokaznykamy [Ecological assessment of the water

quality of the Dnipro-Buzka estuary ecosystem according to hydrochemical indicators]. *Tavriyskiy naukovyi visnyk*, no. 120, pp. 323–335. Available at: http://www.tnv-agro.ksauniv.kp.ua/archives/120_2021/43.pdf (accessed December 18, 2022).

13. Korzhov Ye. I., Kutishchev P. P., Honcharova O. V., Diachenko V. V. (2020) Otsinka mozhyvykh nehatyvnykh ekolohichnykh naslidkiv skorochennia obiemiv nadkhodzhennia prisnykh vod do Dniprovsko-Buzkoho lymanu [Assessment of possible negative ecological consequences of reducing the volume of fresh water inflow to the Dnieper-Buzka estuary]. *Vodni ekosystemy ta zberezhennia yikh bioriznomanittia: zbirn. nauk. prap.* Zhytomyr: PNU, pp. 13–15.

14. M-vo kultury Ukrainy (2015) Ekolohichni problemy pivnichno-zakhidnoho Prychornomia [Ecological problems of the northwestern Black Sea region]. *Bibliohr.pokazhch. lit. za 2012–2014 roky.* ONNB im. M. Horkoho. Odesa, 214 p.

15. Fesun T. P. (2021) Rybne hospodarstvo: tradytsii ta innovatsii. Vitchyzniani ta svitovi dosvid: nauk.-dopom. bibliohr. pokazhch [Fish farming: traditions and innovations. Domestic and world experience: research assistant]. *Natp. un-t kharch. tekhnol., Nauk.-tekhn. b-ka.* Kyiv, 221 p.

16. MinfinMedia. Naseleattia Ukrainy [Population of Ukraine]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/reference/people/2021/> (accessed December 18, 2022).

17. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2022) Balansy ta spozhyvannia osnovnykh produktiv kharchuvannia naselenniam Ukrainy [Balances and consumption of basic food products by the population of Ukraine]. *Statystychnyi zbirnyk.* Kyiv, 58 p.

18. Indeks inflatsii v Ukraini 2022 [Inflation index in Ukraine 2022]. *MinfinMedia.* Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation> (accessed December 18, 2022).

19. Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy (2006) Indeks spozhyvchykh tsin: spryiniattia ta realnist: Posibnyk [Consumer price index: perception and reality] / *Za redaktsiieiu Yu. M. Ostapchuka.*

20. Statystychnyi zbirnyk "Indeksy spozhyvchykh tsin" za 2020 r. [Statistical collection "Indices of consumer prices" for 2020]. DSSU. 2021. P. 37. Available at: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/f (accessed December 18, 2022).

21. Holovne upravlinnia statystyky v Odeskii oblasti. Available at: www.od.ukrstat.gov.ua (accessed December 18, 2022).

22. Ishchuk P. O., Sozanskyi L. I. (2018) Otsinka importozalezhnosti ekonomiky Ukrainy (za sehmentamy spozhyvannia produktiv pererobnoi promyslovosti): nauko-analitychna dopovid [Assessment of the import dependence of the economy of Ukraine (by segments of consumption of products of the processing industry): scientific and analytical report]. NAN Ukrainy, DU "Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M.I. Dolishnoho Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy". Lviv.

23. Zovnishnia torhivlia okremymy vydamy tovariv za krainamy svitu [Foreign trade of certain types of goods by countries of the world]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Available at: <https://ukrstat.gov.ua/> (accessed December 18, 2022).

24. Dobuvannia vodnykh bioresursiv [Extraction of aquatic biological resources]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Available at: <https://ukrstat.gov.ua/> (accessed December 18, 2022).

25. Derzhavne ahentstvo melioratsii ta rybnoho hospodarstva Ukrainy (2022) Publichnyi zvit holovy Derzhavnoho ahentstva melioratsii ta rybnoho hospodarstva Ukrainy Artema Ripenka za 2021 rik [Public report of the head of the State Agency of Land Reclamation and Fisheries of Ukraine, Artem Ripenko, for 2021].

26. Aquaculture production. *OECD.Stat.* Available at: https://statp.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=FISH_FSE# (accessed December 18, 2022).